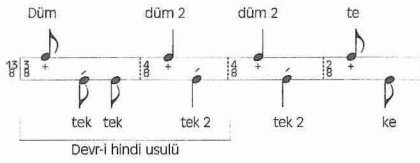
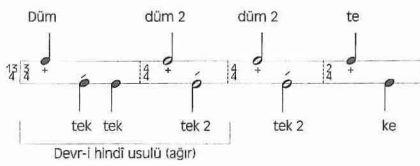

bir başka ifade ile bir semâî, iki sofyan ve bir nîm-sofyanın birbirine eklenmesiyle meydana gelmiştir. İlk yedi zaman tamamen bir devr-i hindî usulü yapısındadır. Bu sebeple usulün yapısını "bir devr-i hindî usulüne bir altı zamanın eklenmesi" şeklinde tarif etmek mümkündür. 13/8'lik birinci ve 13/4'lük ikinci mertebeleri olan şarkı devr-i revânî usulünün 13/4 mertebesi daha çok tercih edilmiştir. Zaman sayısı değişmemekle birlikte usulün üç çeşit vuruş şekli vardır:

Birinci şekil 18'lik mertebede)

İkinci şekil 14'lük mertebede)

Bu usulün ikinci şeklinde ilk üç zamandan sonra kendi formunda bir düyek usulü yer alır ve ardından bir iki zaman eklenir.

İkinci şekil 18'lik mertebede)

Üçüncü şekil 14'lük mertebede)

Şarkı devr-i revânî usulünün üçüncü şeklinde ise ilk üç zamandan sonra kendi formunda iki düyek usulü yer alır ve buna

Üçüncü şekil

sonda bir iki zaman eklenir. Bu biçimin sadece 13/4'lük mertebesi vardır. Usulün bu şekli bazıları tarafından yirmi altı zamanlı bir başka usul olarak kabul edilir. Ancak bu şekliyle usulün zaman içinde velvelendirilerek daha hareketli hale konulmak istendiği anlaşılmaktadır. Zira büyük usullerde zaman içinde birtakım değişikliklerin olduğu bilinmektedir (Özkan, tür.yer.). Şarkının klasik büyük formlara göre daha hafif ve küçük bir form olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu usulün değişik biçimlerinin olması veya değişik kullanılması şarkıların bu özelliğinin bir sonucu olsa gerektir.

Vardakosta Ahmed Ağa'nın muhayyer sünbüle makamında, "Ey nihâl-i işve bir nevre fidanımsın benim"; III. Selim'in mâhur makamında, "Gel açıl gonca-dehen zevk edecek günlerdir"; Şâkir Ağa'nın hüzzam makamında, "İştittim ey gül-i gülzâr" ve mâhur makamında, "Sabâh olmuş tan yerleri atıyor"; Sermüezzîn Rifat Bey'in bes-tenigâr makamında, "Gücenmezsen budur arz-ı niyâzım" mısrayla başlayan şarkıları bu usulle bestelenmiş eserlerden bazılarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1935, II, 54-55; Rauf Yekta, *Türk Musikisi*, s. 119; Hüseyin Sâdeddin Arel, *Türk Müsikisi Nazariyatı Dersleri* (haz. Onur Akdoğan), Ankara 1991, s. 114-116; İsmail Hakkı Özkan, *Türk Müsikisi Nazariyatı ve Usulleri Kudüm Velveleleri*, İstanbul 2006, s. 693-697, ayrıca bk. tür.yer.; Sadettin Heper, "Türk Musikisinde Usuller", *MM*, sy. 346 (1987), s. 17.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

ŞARKÎ b. KUTÂMÎ

(الشَّرْقِيُّ بن القطامي)

Ebû'l-Müsennâ el-Velîd b. el-Husayn b. Cemâl b. Habîb el-Kutâmî el-Kelbî (ö. 155/772 [?])

Arap edebiyatı ve ensâb âlimi, şiiir ve ahhâr râvisi.

Benî Kelb kabilesine mensuptur. Kûfe'de doğdu ve orada yetişti. Bu arada kelâm dersleri aldı. Lokmân b. Âmir ve Mücâlid b. Saîd gibi âlimlerden rivayette bulundu. Özellikle ensâb, ahhâr, eyyâmü'l-Arab, şiiir, dil ve edebiyat alanında kendini yetiştirdi. Abbâsî Halifesi Ebû Ca'fer el-Mansûr (754-775) oğlu Mehdî-Billâh'a hocalık yapması için onu Bağdat'a getirtti ve kendisinden oğlunu eyyâmü'l-Arab, ahhâr ve

şiiir yanında güzel ahlâkla yetiştirmesini istedi. Şarkî on civarında hadis rivayet etmiş, fakat güvenilir bir râvi olmadığı söylenmiştir. Kendisinden kadîm Arap haberleri, anekdot ve hikâyeler, özellikle aşk hikâyeleri nakledilmiş, garîb kelimeler, tarih ve coğrafyaya ilişkin bazı bilgiler aktarılmıştır. Bu alanlarda ilk râvilerden olan ve bir gözü görmeyen Şarkî 153 (770) ve ya 155 (772) yılında vefat etti.

Şarkî b. Kutâmî'den rivayette bulunan öğrencileri arasında kendisinden daha çok tanınan, *Kitâbü'l-Eşnâm* ve *Cemheretü'n-neseb* müellifi İbnü'l-Kelbî, Medâinî ve Yezîd b. Hârûn anılmaktadır. Kaynaklarda Şarkî'ye ait herhangi bir eserden söz edilmez. Ancak İbnü'n-Nedîm onun garîb kelimelere dair bir kasidesinin bulunduğunu söylemektedir (*el-Fihrist*, s. 90). Şarkî'den intikal eden ahhârın önemli bir kısmı ve diğer bazı rivayetleri, Câhiz'in *el-Beyân ve't-tebyîn*'i ile *Kitâbü'l-Hayevân*'ı, Taberî'nin *Târîh*'i ve Mes'ûdî'nin *Mürücü'z-zehab*'i gibi eserlerde yer almaktadır. Onun otorite sayıldığı alanlardan biri de Arap atasözleri ve mesellerinin ortaya çıkmasına sebep teşkil eden olay ve hikâyelerdir. Bu konudaki rivayetleri genellikle orijinal bir nitelik taşımaktadır. Söz konusu bilgiler, W. Heinrichs tarafından yazılan bir makalede birçok örnek verilerek değerlendirilmiştir (bk. bibl.). Şarkî'den rivayet edilen Arap atasözleriyle onların hikâyelerine ilişkin nakiller Mufaddal ed-Dabbî, Ebû İkrime ed-Dabbî, Ebû Ubeyd el-Bekrî, Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, Hamza el-İsfahânî, Mufaddal b. Seleme, Ebû'l-Mehâsin eş-Şeybî, Zeyd b. Rifâa, Ebû Hilâl el-Askerî, Ahmed b. Muhammed el-Meydânî ve Zemahşerî gibi emsal yazarlarının kitaplarıyla Câhiz'in *Kitâbü'l-Hayevân*'ı ve Ebû Mansûr es-Seâlibî'nin *Şimârü'l-kulûb*'ü gibi eserlerde yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 539; Mes'ûdî, *Mürücü'z-zehab* (Abdülhamîd), VI, 251-256; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Flügel), s. 90, 170, 306; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, IX, 278-279; Kemâleddin el-Enbârî, *Nüzhetü'l-elibâ* (nşr. M. Ebû'l-Fazl İbrâhîm), Kahire 1386/1967, s. 34; Yağmûrî, *Nürü'l-kâbes el-Muhtasar mine'l-Muktebes* (nşr. R. Sellheim), Wiesbaden 1384/1964, s. 275-276; Sezgin, *GAS* (Ar.), VIII/1, s. 115, 199; S. Leder, *Das Korpus al-Haitam Ibn 'Adî* (st. 207/822), Frankfurt 1991, s. 308-314; W. Heinrichs, "al-Sharqî b. al-Qutâmî and his Etologies of Proverbs", *Story-telling in the Framework of Non-fictional Arabic Literature* (ed. S. Leder), Wiesbaden 1998, s. 282-308; a.mlf., "al-Sharqî b. al-Kutâmî", *El²* (Ing.), IX, 354-355.

ZÜLFİKAR TÜCCAR